

АНАЛІЗ ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСОВИЙ РЕЗУЛЬТАТ»

Метою статті є дослідження та аналіз підходів до визначення поняття «фінансовий результат». У статті розглянуто генезис підходів до трактування поняття «фінансовий результат».

Ключові слова: фінансовий результат, прибуток, збиток, доходи, витрати.

Т. V. YOLTUKHIVSKA, V. G. LOPATOVSKYI

Khmelnytskyi National University

ANALYSIS THEORETICAL APPROACHES TO THE DEFINITION OF "FINANCIAL RESULTS"

The aim of the research – to analysis theoretical approaches to the definition of "financial results". A critical assessment of definitions of the category "financial results" indicates the presence of contradictions among the representatives of different schools when determining financial results, which requires further study. The authors analyze alternative approaches to the definition of "financial results" and evaluate the advantages and disadvantages of the existing definitions of this category, on the basis of which conclusions are drawn. The results of the study provide an opportunity to determine the content of financial results as a comparison of the income of a business entity with its expenses in a particular period and show perspectives for further research on this issue.

Key words: financial result, income, loss, outlay.

Вступ

В сучасних умовах економічного розвитку суб'єктів господарювання питання фінансових результатів вважається одним із ключових під час здійснення господарської діяльності. Здобуття позитивного фінансового результату – прибутку – неодмінна умова і мета будь-якого суб'єкта господарювання. Фінансові результати суб'єктів господарювання відображають ефективність господарювання підприємства за всіма напрямками його діяльності: виробничою, збутовою, постачальницькою, фінансовою і інвестиційною, вони є передумовою економічного розвитку підприємства і зміцнення його фінанси-господарських відносин з партнерами. Максимізація фінансового результату створює фінансову основу для самофінансування діяльності підприємства, здійснюючи розширене відтворення. Нині існують певні суперечності в розумінні категорії "фінансовий результат". Тому дослідження визначення сутності та поняття фінансових результатів є сучасним й актуальним.

Проблеми, пов'язані з визначенням сутності поняття фінансового результату, його формуванням та розподілом, розглядаються в навчальній, періодичній та науковій літературі. Зокрема, дослідженням підходів щодо сутності поняття «фінансовий результат» займалися як зарубіжні, так і вітчизняні вчені, а саме Т. Мен, У. Петті, А. Сміт, К. Маркс, М.Д. Білик, І.А. Бланк, Ф.Ф. Бутинець, О.О. Вороніна, А.Г. Луговий, В.А. Загородній, Н.П. Кондраков, С.В. Мочерний та інші.

Основний розділ

Точки зору щодо визначення прибутку у різні періоди економістами постійно змінювалися залежно від того, що вони вкладали в поняття прибутку. Виникнення поняття прибутку більшість вчених відносять до часів зародження товарного виробництва. Першою теоретичною школою, що займалася визначенням прибутку, був меркантилізм, із представників якої спробу пояснити сутність прибутку зробив Т. Мен у XVI-XVII ст. Олійник О.В., дослідивши роботи меркантилістів, пише, що вони стверджували виникнення прибутку у сфері кругообігу, тобто походження прибутку визвано продажем товару за ціною, вищою за його вартість. Представники цієї школи вважали, що можна купити все, якщо є золото і гроші [8]. Оскільки вони трактували прибуток як різницю між цінами продажу та купівлею товару, то їх помилкою було те, що вони не враховували витрати, понесені на виробництво продукції.

Поняття прибутку як особливої категорії фінансових результатів розглядалось в класичній школі. Такі економісти, як У. Петті, А. Сміт вже досліджували прибуток у взаємозв'язку з факторами зростання суспільного багатства, процесом накопичення капіталу [13]. Вони бачили джерело прибутку не в кругообігу, а у виробництві. Підтримуючи думку Ширягіної О.Є., ми бачимо, що ці вчені також не повністю розкрили сутність прибутку, оскільки важливим є як вхідні ресурси, так і інформація на виході.

Важливий внесок у розвиток науки про фінансові результати зробив німецький вчений К. Маркс. Автор розкрив таке основне поняття як додана вартість – вартість, створена працею найманих працівників понад вартості робочої сили. Джерелом прибутку К. Маркс вважав додатковий продукт, створений у процесі виробництва й реалізований у сфері обігу. Ця теорія має велике значення і в наш час, тому що підприємство може отримати прибуток тоді, коли вхідні ресурси вкладені у товари і послуги принесуть з часом економічні

вигоди і кінцевий результат перевищуватиме початкові витрати на придбання цих ресурсів, виробництво продукції, товарів, надання послуг.

Заслужують на увагу слова видатного економіста Я.В. Левіка щодо проблеми визначення фінансових результатів: "Рахівництву ставилось і ще до цього часу багатьма практиками ставиться в обов'язок бути наукою, за допомогою якої визначаються результати – прибуток або збиток – досягнуті підприємством за даний період часу" [6].

Значна кількість науковців розглядають економічний зміст фінансових результатів через їх функції: нагромадження, стимулювання та розподілу. При позитивному значенні фінансових результатів (прибутку) проявляється функція нагромадження, тобто вони стають основним ресурсом для збільшення власних активів підприємства та сприяють розширеному відтворенню. У випадку заохочення управлінських працівників підприємства та підвищення ставки заробітної плати за результатами виробничо-господарської діяльності спостерігається функція стимулювання. А функція розподілу фінансових результатів відображається у привласненні та розподілі прибутку між підприємством, власниками та державою.

Ряд економістів, крім вищевказаних функцій фінансових результатів, виділяють ще й такі, як стимулювання ризику та виправлення помилок. Показник фінансового результату найкраще відображає вигідні види діяльності підприємства і слугує поштовхом до інвестування у такі види діяльності.

Таким чином, здійснений екскурс в історію економічної думки показує, що протягом століть вчені намагались визначити роль та значення фінансових результатів в діяльності окремого підприємства, і, відповідно, його відображення в бухгалтерському обліку. Загалом вищевказані підходи до трактування економічного змісту фінансових результатів узагальнені в таблиці 1.

Таблиця 1

Підходи до трактування економічного змісту фінансових результатів різними економічними школами

Назва економічної школи	Підхід до трактування економічного змісту фінансових результатів
Меркантилістична	Фінансові результати, які проявляються у вигляді прибутку, формуються в сфері обігу та торгівлі, які є джерелом багатства
Фізіократична	Прибуток як основна форма фінансових результатів виникає за рахунок природної родючості землі, тобто аграрне виробництво являється основним джерелом багатства
Класична	Формування фінансових результатів відбувається в сфері виробництва, а прибуток як заробітна плата і рента є частиною вартості, яка, в свою чергу, створюється працею
Неокласична	Подвійне трактування: з одної сторони фінансові результати формуються за рахунок капіталу та є ціною даного виробничого фактору, з іншої – формуються за рахунок комплексу всіх задіяних виробничих факторів
Інституціоналістична	Фінансові результати формуються під впливом різних суспільних неекономічних інститутів (НТП, держава, соціальні групи, профспілки та ін.)
Теорія трудового доходу	Фінансовий результат (прибуток) є результатом діяльності і винагородою підприємця
Марксистська	Додаткова вартість, яка створюється працею найманих працівників в процесі виробництва та реалізується через сферу обігу, є основним джерелом формування фінансових результатів

На межі XX–XXI століть теорія фінансових результатів "вступила в чергову стадію свого оновлення, яке тісно пов'язане з новими дослідженнями щодо теорії фірми", яка намагається досягти не стільки позитивних фінансових результатів (прибутку), а скільки збільшити свій потенціал виробництва. Проте не потрібно недооцінювати важливість позитивного значення фінансових результатів, та мотиви для їх отримання, тому що "історія світового бізнесу, його основна передумова говорять про те, що головною метою підприємця (власника) є отримання прибутку. Конкретний спосіб отримання прибутку завжди відображав економічне, політичне і соціальне становище свого часу" [5].

Сучасна міжнародна практика бухгалтерського обліку в основному виокремлює три головні підходи до трактування змісту фінансових результатів діяльності підприємства:

– перший, згідно з яким різниця між вартістю чистих активів підприємства протягом звітного періоду становить фінансовий результат; при цьому чисті активи підприємства дорівнюють різниці між загальною вартістю майна підприємства та загальною сумою його заборгованостей і додаткових внесків власників;

– другий, згідно з яким фінансовий результат діяльності підприємства дорівнює різниці між величинами його доходів і витрат діяльності протягом звітного періоду;

– третій, згідно з яким показник фінансового результату визначається шляхом порівняння величини власного капіталу на початок звітного періоду та на кінець звітного періоду.

Поняття «фінансовий результат» сучасні науковці трактують по-різному, що представлено у таблиці 2.

Таблиця 2

Наукові підходи щодо визначення сутності поняття «фінансовий результат»		
№ з/п	Автор	Сутність поняття «фінансовий результат»
як підсумок (результат) діяльності підприємства		
1.	Мочерний С.В.	грошова форма підсумків господарської діяльності організацій або їхніх підрозділів, виражена в прибутках або збитках
2.	Вороніна О.О.	якісна характеристика фінансово-господарської діяльності, яка в цілому характеризує результат економічних відносин підприємства
3.	Пипко В.А.	результат господарської діяльності, виражений в грошовій формі
як прибуток (збиток) підприємства		
4.	Пушкар М.С.	прибуток чи збиток, отриманий в результаті господарської діяльності
5.	Луговий В.А.	балансовий прибуток (або збиток) підприємства, який складається із доходу (витрат) від реалізації готової продукції (робіт, послуг), доходу (витрат) від інших реалізацій і сум позареалізаційних доходів (витрат)
6.	Бутинець Ф.Ф.	прибуток (збиток) від реалізації готової продукції (робіт, послуг)
як приріст (зменшення) капіталу підприємства		
7.	Соколов Я.В.	приріст (зменшення) капіталу (засобів, вкладених власниками) підприємства протягом звітного періоду
8.	Кондраков Н.П.	приріст (зменшення) капіталу (засобів, вкладених власниками) підприємства протягом звітного періоду
9.	Загородній А.Г.	приріст чи зменшення вартості власного капіталу підприємства внаслідок діяльності у звітному періоді

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що поняття «фінансовий результат» науковці трактують по-різному, проте вкладають єдиний зміст у своє трактування. Узагальнюючи всі розглянуті визначення, слід зазначити, що фінансовий результат – це результат діяльності суб'єктів господарювання, що визначається як різниця між сумами доходів та відповідних їм витрат, виражена у абсолютних (вартісних) показниках прибутку (збитку).

Висновки

На основі досліджень економістів можна зробити висновок, що загальноекономічний зміст фінансових результатів розкриває зіставлення доходів суб'єкта господарювання із його витратами в певному періоді. Однак висвітлити всю сутність економічного змісту фінансових результатів в одному комплексному визначенні практично неможливо. Це пояснюється тим, що кожна точка зору пояснює певний аспект поняття фінансових результатів та заслуговує на увагу. Тому теорія походження фінансових результатів є питанням постійного вивчення і більшість думок є ефективними та доречними для виробничо-господарського процесу суб'єктів господарювання.

Література

1. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський облік / Ф.Ф. Бутинець, Л.В. Чижевська, С.Л. Береза. – Житомир : ЖІТІ, 2000. – 672 с.
2. Вороніна О. О. Управління фінансовим результатом промислового підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / О. О. Вороніна ; Харківський нац. економічний ун-т. – Харків, 2009. – 25 с.
3. Загородній А. Г. Облік і аудит : термін. словник / Загородній А.Г., Вознюк Г. Л., Паргин Г. О. – Львів : «Центр Європи», 2002. – 671 с.
4. Луговий В. А. Облік капіталу, позичок і фінансових результатів / В. А. Луговий. – М. : АТ "ІНКОНСАУДІТ", 1995. – 128 с.
5. Кондраков Н. П. Бухгалтерський облік : навчальний посібник / Н. П. Кондраков. – [4-е вид., доп.]. – М. : ИНФРА-М, 2002. – 640 с.
6. Левик Я. В. Мотиви счетоводства / Левик Я. В. // Счетоводство. – 1991. – № 19–20. – С. 36.
7. Мочерний С. В. Політична економія : навч. посібник / С. В. Мочерний. – К. : Знання-Прес, 2002. – 687 с.
8. Олійник О. В. Формування фінансових результатів сільськогосподарського виробництва / О. В. Олійник // Економіка АПК. – 2003. – № 8. – С. 52–57.
9. Пипко В. А. Настільна книга бухгалтера та аудитора / В. А. Пипко, Л. Н. Булавина. – [5-е вид., доповнене]. – М. : Фінанси і статистика, 2011. – 592 с.
10. Пушкар М. С. Фінансовий облік : підручник / М. С. Пушкар. – Тернопіль : Картбланш, 2002. – 628 с.

11. Соколов Я. В. Основи теорії бухгалтерського обліку / Я. В. Соколов. – М. : Фінанси і статистика, 2000. – 496 с.

12. Хендриксен Э. С. Теория бухгалтерского учета / Хендриксен Э. С., Ван Бреда М. Ф. ; [пер. с англ.] / под ред. проф. Я. В. Соколова. – М. : Финансы и статистика, 1997. – 576 с.

13. Ширягіна О. Є. Прибуток підприємства: історичний аспект / О. Є. Ширягіна // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 12. – С. 156–159.

References

1. Buty'necz' F. F. Buxgalters'ky'j oblik / F.F. Buty'necz', L.V. Chy'zhevs'ka, S.L. Bereza. – Zhy'tomy'r: ZHITI, 2000. – 672 p.
2. Voronina O. O. Upravlinnya finansovy'm rezul'tatom promy'slovogo pidpry'yemstva: avtoreferat : specz. 08.00.04 – ekonomika ta upravlinnya pidpry'yemstvamy' / O. O. Voronina; Xarkivs'ky'j nac. ekonomichny'j un-t. – Xarkiv, 2009. – 25 p.
3. Zagorodnij A. G. Oblik i audyt: Termin. slovny'k [Tekst] / Zagorodnij A.G., Voznyuk G. L., Party'n G. O. Oblik i audyt – L'viv: «Centr Yevropy», 2002. – 671 p.
4. Lugovy'j V. A. Oblik kapitalu, pozy'chok i finansovy'x rezul'tativ V. A. Lugovy'j. M.: AT "INKONSAUDIT", 1995. – 128 p.
5. Kondrakov N. P. Buxgalters'ky'j oblik. Navchal'ny'j posibny'k / N. P. Kondrakov. – [4-e vy'd., dop.]. – M.: Y'NFRA-M, 2002. – 640 p.
6. Levy'k Ya. V. Moty'vy schetovodstva / Levy'k Ya. V. // Schetovodstvo. – 1991. – № 19–20. – P. 36
7. Mocherny'j S. V. Polity'chna ekonomiya: navch. posibny'k / S. V. Mocherny'j. – K.: Znannya-Pres, 2002. – 687 p.
8. Olijny'k O. V. Formuvannya finansovy'x rezul'tativ sil's'ko-gospodars'kogo vy'robny'cztva / O. V. Olijny'k // Ekonomika APK. – 2003. – № 8. – P. 52-57.
9. Py'pko V. A. Nastil'na kny'ga buxgaltera ta audy'tora / V. A. Py'pko, L. N. Bulavina. – [5-e vy'd., dopovnene]. – M.: Finansy' i staty'sty'ka, 2011. – 592 p.
10. Pushkar M. S. Finansovy'j oblik: Pidruchny'k / M. S. Pushkar. – Ternopil': Kartblansh, 2002. – 628 p.
11. Sokolov Y. V. Osnovy' teoriiy buxgalters'kogo obliku / Y. V. Sokolov. – M: Finansy' i staty'sty'ka, 2000. – 496 p.
12. Xendry'ksen Э. С. Teory'ya buxgalterskogo ucheta / Xendry'ksen E. S., Van Breda M. F.; [Per. s angl.] / Pod red. prof. Y. V. Sokolova. – M.: Fy'nansy y' staty'sty'ka, 1997. – 576 p.
13. Shyryagina O. Y. Prybutok pidpry'yemstva: istorychnyj aspekt / O. Y. Shyryagina // Formuvannya rynkovy'x vidnosyn v Ukraini. – 2007. – № 12. – P. 156-159.

Надійшла 07.04.2015; рецензент: д. е. н. Войнаренко М. П.